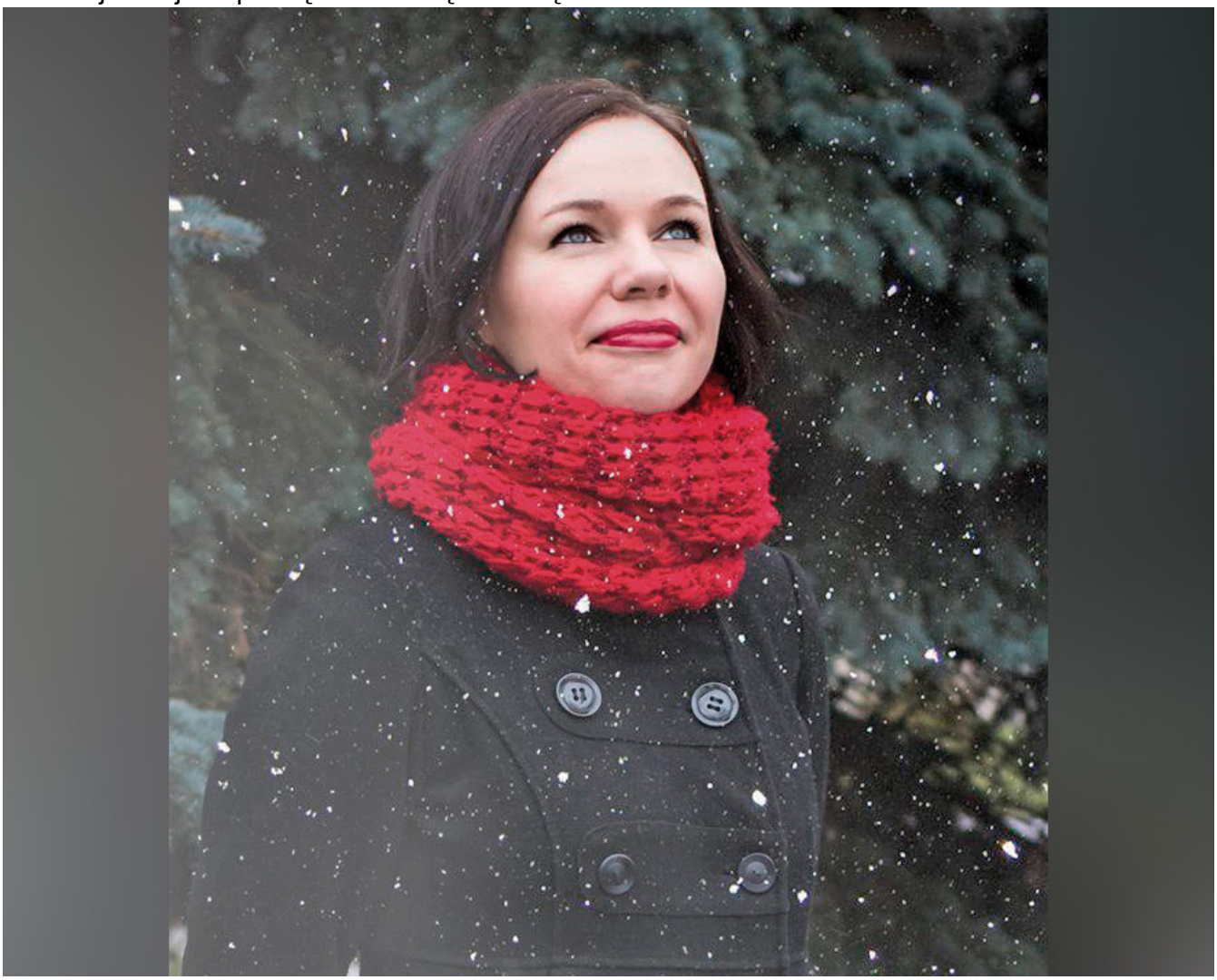
Wpisany przez Арцём Ткачук
03.04.2022 00:00

Historyk Raisa Zieniuk opowiada, przez co Kościół katolicki musiał przejść na ziemiach białoruskich w XX wieku. Zakazy, represje, zamykanie kościołów i klasztorów, zesłania do obozów i fizyczne niszczenie katolików. ***– Jaki był Kościół na terenie dzisiejszej Białorusi wkrótce przed ustanowieniem władzy radzieckiej? Jeśli mówimy o liczbie: osób duchownych, kościołów, klasztorów, zgromadzeń zakonnych, wiernych.***

– Aby właściwie zrozumieć stan Kościoła tuż przed rewolucją październikową, należy sięgnąć do XIX wieku. Na przełomie XVIII i XIX wieku Kościół znajdował się w dobrym stanie. Jednak w XIX wieku katoliccy wierzący i osoby duchowne byli aktywnymi uczestnikami wydarzeń społeczno-politycznych. I jeżeli udział w wojnie w 1812 roku po stronie Napoleona został wybaczony niektórym katolickim hierarchom, duchowieństwu i wiernym, to uczestniczenie w późniejszych wydarzeniach – nie. Po masowym udziale osób duchownych w powstaniu w latach 1830-1831 władze zamknęły połowę klasztorów. Po powstaniu w latach 1863-1864 przestały funkcjonować prawie wszystkie pozostałe klasztory, z wyjątkiem trzech: dwóch w Grodnie i jednego w Słonimiu. W tym czasie zamykano także kościoły. Dlatego na początku XX wieku z Kościoła na naszych terenach pozostała tylko niewielka część tego, co tu istniało 100 lat wcześniej. Jednak, w 1905 roku w Imperium Rosyjskim ukazał się dekret o tolerancji religijnej. Polepszył on sytuację nieprawosławnych społeczności religijnych. W tym okresie rozpoczyna się masowy napływ wiernych do katolicyzmu (według niektórych szacunków – do 200 tysięcy osób). Duchowieństwo nie wiedziało, jak długo potrwa ta wolność i korzystając z

zaistniałej okazji rozpoczęło masową budowę kościołów.

– Powstała wtedy cała nasza białoruska neogotyka.

– Tak. Kraśne, Raków, Rosica, Zadoroże, Miory i wiele innych. Kościół pw. św. Szymona i Heleny w Mińsku powstał w tym samym okresie. Katolicy korzystali z tej chwili. I bardzo słusznie, ponieważ w 1914 roku rozpoczyna się wojna światowa, podczas której Białoruś została podzielona na dwie części, i trudno jest mówić o pewnym pozytywnym rozwoju Kościoła.

Następnie w 1917 roku – rewolucja, w 1918 – koniec I wojny światowej, w latach 1919-1921 – wojna polsko-sowiecka. I w tym wszystkim ważne było, aby Kościół jakoś się utrzymał.

Znowuż, gdy Kościół był poza uwagą władz, odradza się diecezja mińska, a nawet na kilka lat odradza się także seminarium duchowne w Mińsku. Po 1921 roku Kościół na ziemiach zachodnio - i wschodniobiałoruskich znalazł się w diametralnie przeciwnej sytuacji.

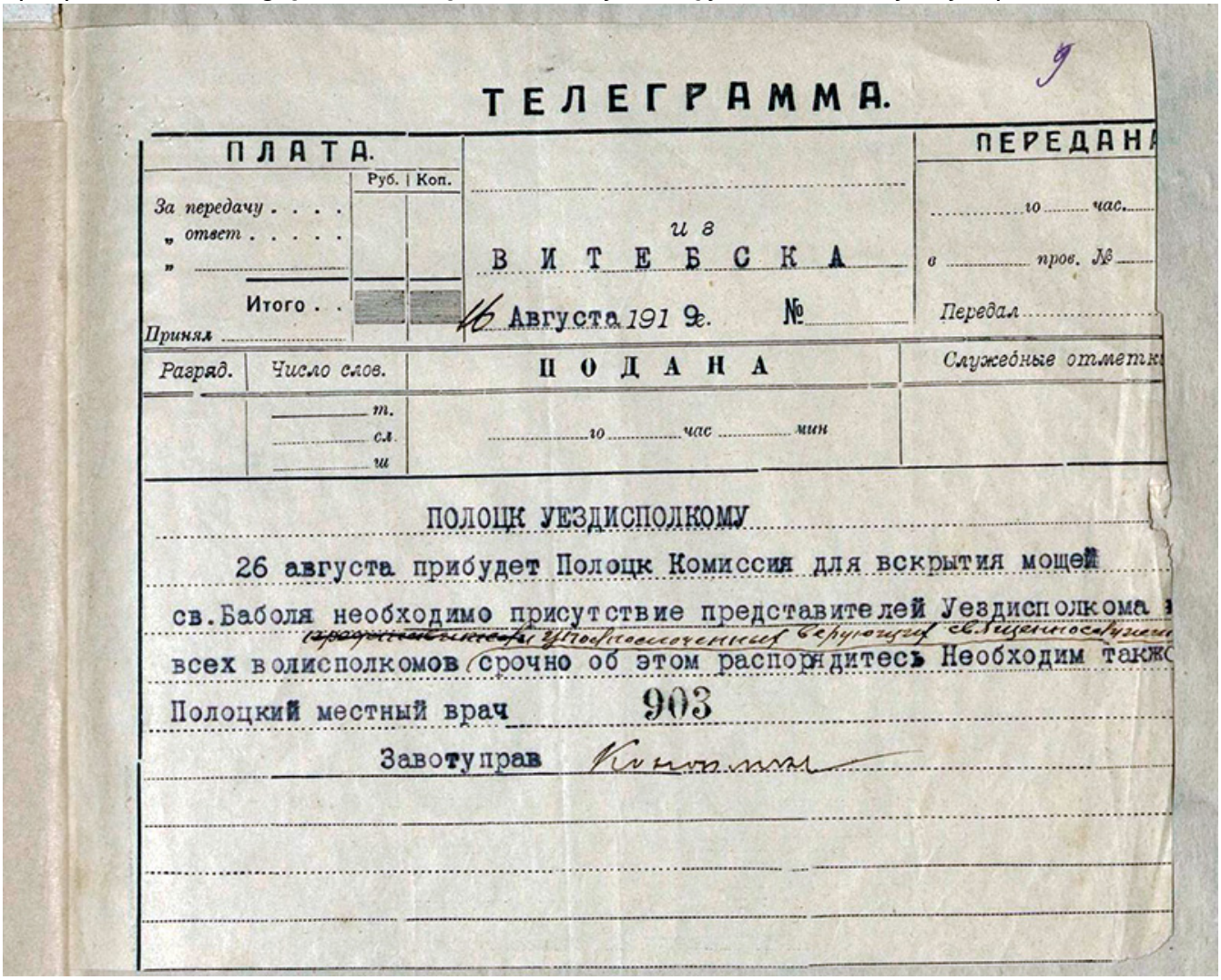
– Jaka część katolików pozostała w składzie Polski? Dziś na przykład, uważa się, że Zachodnia Białoruś – to połowa wszystkich białoruskich katolickich wiernych i kapłanów. Czy ta proporcja była wtedy odpowiednia?

– Po części zgodziłabym się z taką liczbą. Należy rozumieć, że w tym czasie Kościół katolicki w diecezji wileńskiej był w mniejszym stopniu „zreformowany” przez władze Imperium

Rosyjskiego niż na terenach wschodnich i miał tam silniejszą pozycję.

– Ilu księży do 1939 roku działało w BSRR?

– Żadnego. Oficjalnie żadnego. Wszystko zostało całkowicie zniszczone. Ponadto jeszcze na początku 1937 roku działało tam 11 kościołów katolickich, a w 1939 roku – już zero. Proponuję spojrzeć na mapę poświęconą sytuacji wyznaniowej na Białorusi w okresie międzywojennym w 4 tomie Wielkiego historycznego atlasu Białorusi. W 1939 roku na zachodzie nie ma gdzie kropki postawić ze względu na liczbę denominacji i świątyń, a w BSRR jest już pusto.

ТЕЛЕГРАММА.

ПЛАТА. | Руб. | Коп.
За передачу . . . .
„ ответ . . . . .
„ .....
Итого . .
Принял .....

из ВИТЕБСКА
16 Августа 191 9г. №

ПЕРЕДАНА ..... ю ..... час. ..... в ..... пров. № ..... Передал .....

Разряд.	Число слов.	ПОДАНА	Служебные отметки
	..... т. ..... сл. ..... ш	..... ю ..... час ..... мин	

ПОЛОЦК УЕЗДИСПОЛКОМУ
26 августа прибудет Полоцк Комиссия для вскрытия мощей
св. Баболя необходимо присутствие представителей Уездисполкома
всех волисполкомов срочно об этом распорядитесь Необходим также
Полоцкий местный врач 903
Завотуправ

– Dziś Mohylewszczyzna, Homelszczyzna, wschodnia Witebszczyzna są postrzegane jako terytoria misyjne. W ja- kim stopniu władza radziecka wpłynęła na zmniejszenie katolicyzmu na tych ziemiach? A może Kościół historycznie był tam tak nieliczny?

– Co rozumiemy przez Kościół? Struktury były tam silne, ale liczba wiernych była rzeczywiście mniejsza. Jednocześnie, chyba że najsłynniejsze białoruskie sanktuarium katolickie do lat 60. XIX wieku znajdowało się wówczas właśnie na wschodzie – w Białyniczach. Do obrazu Matki Bożej Jurowickiej również udawano się pokłonić na wschód.

Do 1917 roku Kościół na ziemiach wschodnich był już mocno osłabiony. Na przykład na początku XIX wieku w Mścisławie działały klasztory jezuitów, bernardynów, karmelitów i sióstr mariawitek. Pod koniec tego samego wieku pozostał tylko jeden kościół parafialny. A pod

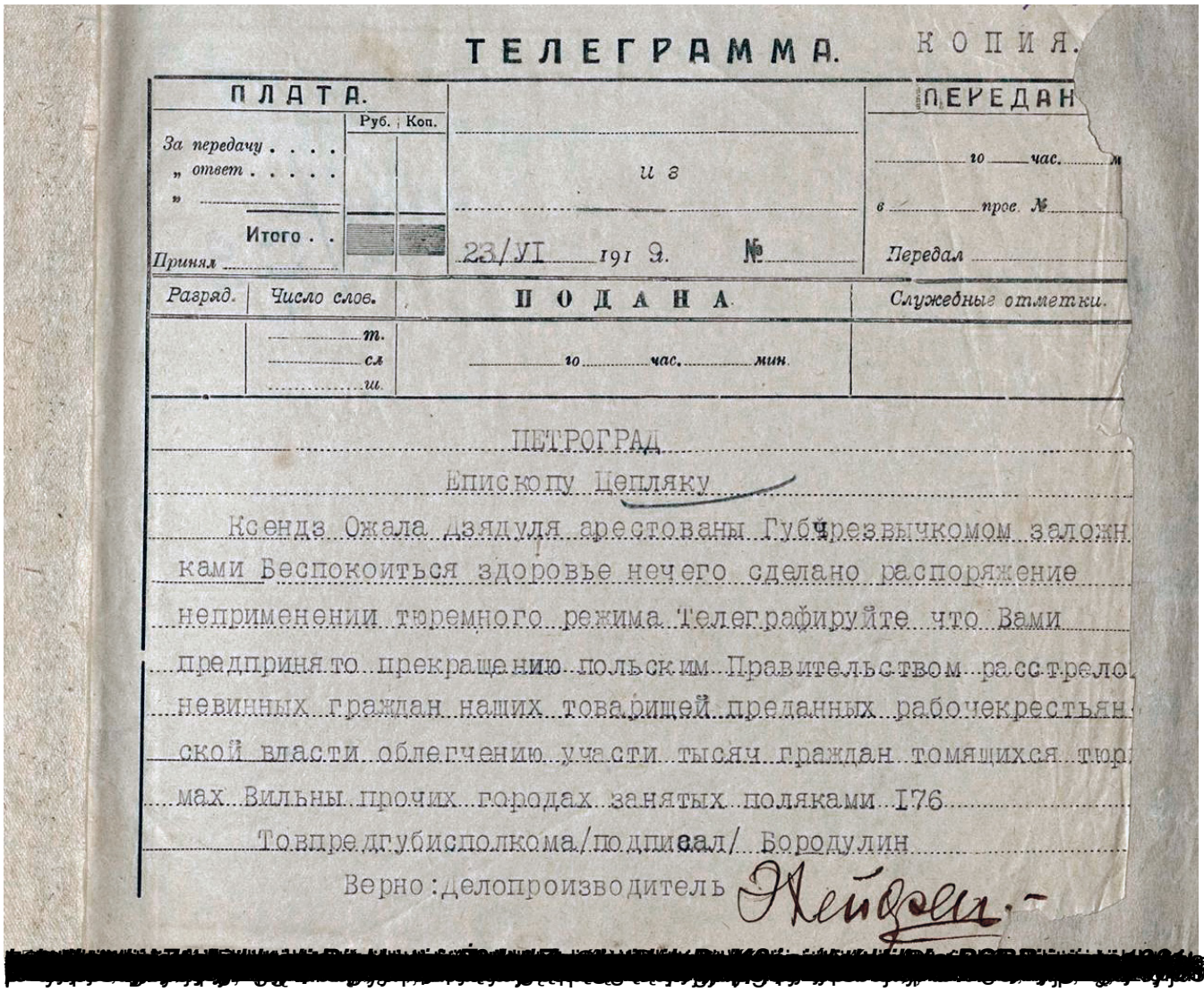
koniec lat 30-tych XX wieku już nie było żadnego. Dlatego powtórzę swoją tezę: to, co do 1905 roku nie zostało zniszczone w wyniku polityki władz rosyjskich, zostało zniszczone przez Sowietów.

Represje na Wschodniej Białorusi rozpoczęły się już od 1918 roku. Pierwszą ofiarą był dziekan mohylewski ks. Światopełk-Mirski – został rozstrzelany za działalność kontrrewolucyjną. W 1919 roku aresztowano duchowieństwo witebskie, próby wstawiennictwa biskupów nie przyniosły rezultatów. W latach 20. XX wieku rozpoczynają się zesłania, jednak terminy nie były jeszcze tak długie w porównaniu z późniejszym okresem. Po powrocie z obozów część duchowieństwa wyjeżdżała z BSRR. W 1930 roku zaczyna być realizowany „najwyższy wymiar kary”.

– Czyli podział na wschodni i zachodni Kościół białoruski to też sprawa władz radzieckich?

– Znowu zależy od tego, co rozumieć jako Kościół. Pytanie przewiduje obecność dwóch Kościołów, ale w rzeczywistości mówimy o jednym: tym, który istniał na ziemiach zachodniobiałoruskich. Na zachód od Drui, Głębokiego, Kraśnego, Rakowa, Nieświeża, Baranowicz rejestracja księży była dozwolona, na wschód – nie. Na przykład ile razy po 1945 roku wierni w Mińsku nie ubiegaliby się o otwarcie kościoła i rejestrację wspólnoty, to rezultatu jednak nie było. Dopiero przed igrzyskami olimpijskimi w 1980 roku otwarto kościół na Kalwarii w Mińsku, aby zademonstrować gościom, że wierni wszystkich wyznań mają równe prawa. Do tego momentu, korzystając z różnych podstaw, żaden kościół w Mińsku nie został otwarty. Jednocześnie władze zdawały sobie sprawę, że naruszają obowiązujące prawo radzieckie.

W związku z tym realizacja takiej polityki przyczyniła się do tego, że ciągłość tradycji na wschodzie została prawie przerwana. Oczywiście byli świeccy, którzy zachowali swoją katolicką tożsamość i do pewnego momentu dużo działali. Na przykład mieszkańcy Mohylewa bardzo długo ubiegali się o odzyskanie kościoła. Jednak po pewnym czasie stało się jasne, że nie ma szans na pozwolenie, i zmagania ucichły aż do lat 80. XX wieku.

ТЕЛЕГРАММА. КОПИЯ.

ПЛАТА.	Руб.	Коп.		ПЕРЕДАН
За передачу			из	..... го ..... час. ..... м
„ ответ				в ..... прос. № .....
„				
Итого . .			23/VI 191 9. №	Передал .....
Принял				

Разряд.	Число слов.	ПОДАНА	Служебные отметки.
	..... т. ..... сл ..... ш.	..... го ..... час. ..... мин.	

ПЕТРОГРАД

Епископу Цепляку

Ксендз Ожала дзядуля арестованы Губчрезвычкомом заложн
ками Беспокоиться здоровье нечего сделано распоряжение
неприменении тюремного режима Телеграфируйте что Вами
предпринято прекращению польским Правительством расстрело
невинных граждан наших товарищей преданных рабочекрестьян
ской власти облегчению участи тысяч граждан томящихся тюр
мах Вильны прочих городах занятых поляками 176

Товпредгубисполкома/подписал/ Бородулин

Верно: делопроизводитель Лейдель.